

Висновок
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Коптєвої Тетяни Сергіївни
«Висотна диференціація та різноманіття гірничопромислових
ландшафтів Криворіжжя»,
представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 103 Науки про Землю

Пізнання горизонтальної та вертикальної диференціації гірничопромислових ландшафтів є відносно новим напрямом дослідження антропогенних ландшафтів. Явище висотної диференціації гірничопромислових ландшафтів тісно пов'язане з їх різноманіттям. Пізнання різноманіття гірничопромислових ландшафтів передбачає виявлення ландшафтних комплексів різних ієрархічних рівнів на будь-якій території з науковою, навчальною та господарською метою, а також є необхідним для рекомендацій щодо їхнього використання для різних господарських потреб, туризму і рекреації, створення об'єктів заповідного фонду.

На території Криворіжжя гірничодобувна промисловість функціонує близько 150 років і за цей невеликий проміжок часу трансформувала натуральні ландшафти в антропогенні, які сьогодні є провідними у ландшафтній структурі цього регіону. З кожним роком їх площа збільшується, переважно, завдяки гірничопромисловим ландшафтам. Гірничопромислові ландшафти розповсюдженні всією територією Криворіжжя, що зумовлено, передусім, особливостями просторового залягання покладів залізної руди Криворізького залізорудного басейну. Уздовж простягання покладів залізної руди Криворізької структури відбувався видобуток залізної руди та складування відходів виробництва, що й призвело до повного знищення фонових тут у минулому північно-степових ландшафтів, русел річок Саксагань та Інгулець. Натомість утворилися та розвиваються антропогенні, переважно гірничопромислові ландшафти, які зараз займають майже 40 тис. га та мають суттєве значення у функціонуванні сучасної Криворізької ландшафтно-технічної системи. Як наслідок територія Криворіжжя достатньо репрезентативна для дослідження як висотної диференціації, так і різноманіття гірничопромислових ландшафтів. Неоднорідність природних умов, наявність кар'єрів та відвалів дає можливість детально дослідити висотно-ландшафтні структури та зробити висновки щодо формування у їх межах різноманіття гірничопромислових ландшафтних комплексів, а також використовувати матеріали дослідження для цілей покращення структури гірничопромислових ландшафтів з метою їх

раціонального використання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано як складова науково-дослідної теми кафедри географії природничо-географічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Регіональне антропогенне ландшафтознавство: теорія і практика» (2019–2021 рр.) та є частиною загальноуніверситетської наукової теми «Збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток» (протокол № 3 від 09.11.99). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 4 від 25 жовтня 2017 р.)

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертаційна робота є результатом власних польових досліджень здобувача. Автором проаналізовані літературні, статистичні, картографічні, електронні джерела інформації з теми дослідження, самостійно зібрані дані про сучасний стан гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя. На основі польових досліджень створено низку карт гірничопромислових ландшафтів і картосхем різноманіття гірничопромислових ландшафтів на різних висотно-ландшафтних рівнях.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Аналіз представленого до захисту наукового дослідження та публікацій дисертанта дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Структура дисертації ретельно продумана, логічно побудована й складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел (159 найменувань), додатків.

Зважаючи на це, можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій визначається правильно обраними методологічними підходами, достатнім використанням наукового та емпіричного матеріалу. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створює передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності дисертаційної роботи.

Використання результатів роботи. Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес на природничо-географічному факультеті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського при викладанні дисциплін «Фізична географія України», «Заповідна справа», «Ландшафтознавство», «Нормування антропогенного навантаження на навколишнє середовище». На факультеті геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Антропогенні ландшафти»,

«Ландшафтознавство», «Ландшафтне планування та проектування» (довідка № 1714/1 від 13.10.2021р.). На кафедрі суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди при викладанні дисциплін «Фізична географія України», «Географії ґрунтів і ґрунтознавство» (довідка № 01/10-689 від 08.10.2021 р.. На кафедрі екології Криворізького національного університету у процесі викладання дисциплін «Нормування антропогенного навантаження на природне середовище», «Ландшафтна екологія», «Екологія людини». На кафедрі географії, екології і методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі при викладені дисциплін «Геоєкологія» та «Основи ландшафтознавства» (довідка № від 721 від 11.10.2021р.).

– **Ступінь новизни основних результатів дисертації.** Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації Коптевої Т.С. полягає в обґрунтуванні сутності понять «висотна диференціація» та «різноманіття» гірничопромислових ландшафтів; дослідженні просторово-часових особливостей формування висотної диференціації та різноманіття гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя; виділенні висотних мікросмуг, які найбільш повно характеризують явище висотної диференціації гірничопромислових комплексів на локальному рівні; аналізі ландшафтного різноманіття на різних висотно-ландшафтних рівнях на території Криворіжжя;

удосконалено: наукові засади регіональних досліджень висотної диференціації та різноманіття гірничопромислових ландшафтів; оптимізаційні заходи, щодо покращення якісних характеристик ландшафтного різноманіття гірничопромислових ландшафтів Криворіжжя;

набули подальшого розвитку: методичні підходи дослідження висотної диференціації та різноманіття гірничопромислових ландшафтів.

Практична цінність результатів дослідження. полягає у можливості застосування опрацьованих теоретичних підходів дослідження висотної диференціації та різноманіття гірничопромислових ландшафтів в інших регіонах України, зокрема Донбасі. Львівсько-Волинському, Прикарпатському.

Розроблені карти, картосхеми, таблиці, шляхи оптимізації висотної диференціації та різноманіття гірничопромислових ландшафтів, можна використовувати у навчальному процесі закладів вищої освіти, діяльності регіональних природоохоронних організацій, гірничопромислових підприємств, органів місцевого (районного, міського, обласного) управління та повсякденній життєдіяльності людей криворізького регіону.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати

дисертації. За темою дисертації опубліковано 23 наукових праці загальним обсягом 7,2 д.а., з них одна закордонна стаття має індексацію Scopus. Опубліковано 5 статей, рекомендованих ВАК України як фахові, три з них належать до категорії «Б» та 17 тез.

Апробація основних результатів дослідження. . Отримані результати дослідження та основні положення роботи доповідались на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Вінницького державного педагогічного університету (2017–2021 рр.). Зібрані матеріали були представлені також на V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2017 р.); Міжнародній науковій конференції «Географічна наука та освіта: від констатації до конструктивізму» (Київ, 2018 р.); Науково-практичній конференції «Мікроосередкові процеси в антропогенних ландшафтах» (Вінниця, 2018 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми природничих наук: теорія, практика, освітні новації (до 85-річчя природничо-географічного факультету)» (Ніжин, 2018 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів, магістрантів, аспірантів і молодих вчених «Актуальные вопросы наук о Земле в концепции устойчивого развития Беларуси и сопредельных государств» (Гомель, 2018 р.); VIII Всеукраїнській молодіжній науковій конференції «Ідеї та Новації в системі Наук про Землю» (Київ, 2019 р.); VI Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Екологія, неоекологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» (Харків, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Перспективні шляхи розвитку науки та освіти» (Дніпро, 2019 р.); Всеукраїнській науковій конференції «П'яті Сумські наукові географічні читання» (Суми, 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «РЕГІОН–2019: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Регіон – 2020: стратегія оптимального розвитку» (Харків, 2020 р.); Міжнародній науковій конференції студентів та аспірантів «Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи, присвяченої пам'яті професора Г.П. Дубинського» (Харків, 2019 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Географія та екологія: наука та освіта» (Умань, 2020 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції (з міжнародною участю) «Сучасні проблеми розвитку природничої географії України» (Вінниця, 2020 р.); I Міжнародній конференції здобувачів та молодих вчених «Розвиток туристичної галузі та індустрії гостинності: проблеми, перспективи, конкурентоздатність» (Дніпро, 2021 р.);

Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції (з міжнародною участю) «Розвиток антропогенного ландшафтознавства у ХХІ сторіччі» (Вінниця, 2021 р.).

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дисертаційна робота Коптевої Т.С. за своїм рівнем наукової новизни, систематизацією матеріалу, висновками та пропозиціями становить завершене та самостійно виконане наукове дослідження. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 103 Науки про Землю. Робота виконана в межах визначених теми, мети та завдань, а одержані наукові та прикладні результати дослідження висотної диференціації та різноманіття гірничопромислових ландшафтів Кривбасу, їх сучасної структури і властивостей, прояву несприятливих процесів та розробка заходів їх оптимізації має суттєве наукове і практичне значення, а також може стимулювати проведення подібних досліджень на території України.

Дисертація Коптевої Т.С. виконана на достатньо високому теоретичному рівні, написана гарним науковим стилем, є чіткою і логічно послідовною, а також сприяє вирішенню вагомій науковій проблемі дорожніх ландшафтів.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертаційну роботу 15.09.2021 р. було перевірено на плагіат програмним засобом «Unicheck» в Інформаційно-обчислювальному центрі ВДПУ. Результати перевірки: схожість – 6,25%; цитат – 0%; вилучень – 2,73%. Рівень оригінальності роботи за результатами перевірки становить 93,75% відсотка. Виявлені в роботі запозичення не мають ознаки плагіату і є правомірними. Під час перевірки посилань знайдено окремі збіги з власними публікаціями, термінологією та посиланнями на літературу. Дисертація носить оригінальний, самостійний і завершений характер.

Висновки. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, а також урахувавши результати фахового семінару (05.11.2021 р., протокол № 4), встановлено, що дисертація Коптевої Т.С. є завершенною науковою працею, має важливе значення для галузі знань 103 Науки про Землю, а також відповідає встановленим вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167). З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей Коптевої Т.С. дисертація «**Висотна диференціація та різноманіття гірничопромислових**

ландшафтів Криворіжжя»» рекомендується для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Голова фахового семінару:

доктор географічних наук,
професор кафедри географії

А.В. Гудзевич

Рецензенти:

доктор географічних наук,
професор

В.М. Воловик

доктор географічних наук,
професор

Ю.В. Яцентюк

«15» листопада 2021 р.

